

**ПРОБЛЕМА МУЗИЧНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СУМІСНОСТІ
В КАМЕРНО-АНСАМБЛЕВОМУ ВИКОНАВСТВІ**

Стаття друкується за результатами
XVI конференції ЄРТА – асоціації педагогів – піаністів України.

Стаття посвячена проблемі музикально-психологічної сумісності учасників ансамблевих груп, виявленню її впливу на результативність їх діяльності і якість музикального виконання. Розкриті особливості складання музикальних ансамблів за принципом поєднання виконавців з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей.

Ключевые слова: *музикально-психологічна сумісність, навчальний ансамбль, індивідуально-психологічні особливості.*

The article is devoted to the problem of musical and psychological compatibility of participants of ensemble groups, the identification of its influence on the effectiveness of their activities and the quality of the musical performance. Justified method of musical ensembles on the principle of combination of performers taking into account their individual psychological peculiarities.

Keywords: *musical and psychological compatibility, training ensemble, individual psychological characteristics.*

В історії групового музичного виконавства можна знайти чимало прикладів, коли прекрасні колективи (дуети, тріо, квартети) значно знижували якість гри, або зовсім розпадалися після уходу одного з учасників. Ансамблі розпадалися не стільки через те, що було неможливо знайти нового партнера, який би відповідав всім професійним вимогам. Проявлялась так звана «неспрацьованість» з новими учасниками ансамблю, які часом не тільки не поступалися у професійному відношенні своїм попередникам, а й нерідко значно перевершували їх.

Вивченню групової діяльності людей в умовах сучасного виробництва, шкільного та вузівського навчання присвячена значна кількість досліджень. У цих роботах автори відзначають величезний вплив психологічної сумісності на результативність та ефективність групової діяльності в усіх сферах соціального життя (А. Бодальов, К. Гуревич, Є. Клімов). Теоретичним підґрунтям для написання статті стали дослідження в галузі теорії та історії камерно-ансамблевого мистецтва, зокрема праці А. Баренбойма, Д.Благого, Ю. Волощука, Л. Гаккеля, Т. Гайдамович, Л. Гінзбурга, А. Готліба, В. Зеленіна, Ж. Кліменка, Р. Мезинського, А. Микитки, Л. Раабена та ін.

Висловлювання відомих дослідників ансамблевого виконавства, авторитетних педагогів, учасників найвизначніших камерних колективів,

музикознавців підтверджують актуальність і разом з тим невирішеність питання «спрацьованості» або музично-психологічної сумісності учасників ансамблевих груп.

Зазначимо, що питання музично-психологічної сумісності набуває особливої гостроти в практиці складання навчальних ансамблів. Склади навчальних музичних ансамблів до теперішнього часу визначаються переважно емпірично, без урахування музично-психологічних факторів. У наслідок цього дуже часто педагоги, що викладають ансамблеві дисципліни, відзначають: обдаровані в професійному відношенні студенти, зібравшись разом в квартеті, тріо, дуеті, показують низькі результати в спільній музичній діяльності. Ця проблема найбільш гостро виступає в навчальній діяльності тому, що для занять з ансамблевих дисциплін за навчальним планом відводиться дуже мало часу. Для підготовки творів більшість навчальних колективів вимушені займатися самотійно. Саме в самотійних заняттях без допомоги педагога, без його активного впливу на студентів яскраво проявляється ступінь музично-психологічної сумісності або несумісності партнерів. Для якісної підготовки творів учасникам навчальних ансамблів і квартетів необхідна максимальна зіграність, якої потрібно набути в найкоротші, стислі строки. Тут і стає очевидною вся неспроможність складання ансамблів на емпіричній основі методом «проб і помилок» без урахування індивідуально-психологічних чинників. Настав час вирішити цю проблему комплексно, на науковій основі відбору і поєднання виконавців за принципом збігу музично-психологічних особистісних характеристик.

Раціональне поєднання ансамблевих виконавців відкриває перспективи підвищення ефективності діяльності як професійних, так і навчальних ансамблів, що в свою чергу сприятиме вдосконаленню професійної майстерності його учасників.

Психологія та фізіологія вищої нервової діяльності людини все більше і проникають у сферу методики викладання і навчання гри на музичних інструментах. Ще в 20-і роки видатний радянський фізіолог, психолог і психіатр В.Бехтерев у своїх роботах з колективної рефлексології справедливо вказував на музичні ансамблі та хори як на ідеальні моделі подібних досліджень.

Сьогодні, коли ансамблеві жанри знаходяться в постійному розвитку і вдосконаленні, зростає потреба в створенні все нових і нових професійних колективів, здатних вирішувати складні музичні завдання. У зв'язку з цим гостро відчувається необхідність ефективної і раціональної організації виконавців, що входять до складу цих ансамблів. Підкреслимо, що тільки рішення цієї проблеми на науковій основі дасть можливість підвищити ефективність групової музичної діяльності, призведе до ще більшого розквіту камерного мистецтва.

Відзначимо, що мистецтво гри в ансамблі має свою специфіку в порівнянні з сольним виконавством. При спільній грі процес виконавства ускладнюється, оскільки музикант реально чує звучання не тільки свого інструменту, але й інших інструментів ансамблю. Отже, увага виконавця розсіюється, оскільки частина її спрямовується на сприйняття результатів

власної гри і контроль над рухами виконавського апарату, а частина – на здійснення контакту з іншими учасниками ансамблю.

У психофізіологічному плані це означає, що набуті навички сольного виконання ставляться у залежність від комплексу оточуючих зовнішніх подразників. У цьому випадку неминуче набуває чинності загальна психофізіологічна закономірність – процес гальмування старих навичок, що використовуються в нових незвичних умовах. Таким чином, створюються передумови для виникнення в корі головного мозку конкуруючих, екстросигнальних збуджень, що надходять від зовнішніх подразників, через рецептори: зір, слух, руховий апарат.

Для досягнення рівноваги між конкуруючими збудженнями зорового, рухово-координаційного та слухового характеру, виконавець, який грає в ансамблі, повинен, з одного боку, володіти твердо встановленим динамічним стереотипом на всі види інструментальних рухів і слухових уявлень, з іншого – рухливістю динамічного стереотипу, тобто здатністю в будь-який момент змінити застосування того або іншого навичку в залежності від наявних умов.

Ми робимо припущення, що саме в гнучкості навичок, рухливості динамічного стереотипу виконавця й містяться всі основні прояви ансамблевої злагодженості. У зв'язку з цим зроблено спробу розглянути в психофізіологічному плані основні елементи, що складають ядро зіграності ансамблевого колективу: інтонацію, темп ритм, динамічні відтінки, штрихи.

Успішність і результативність групової музичної діяльності буде залежати від того, наскільки точно будуть збігатися особистісні музично-психологічні характеристики виконавців. Звичайно, в даному випадку необхідно враховувати всю специфічність цієї діяльності, оскільки оптимальна сумісність в цьому випадку буде залежати від сукупності як музичних, так і психологічних факторів. Враховуючи, що специфічні музичні сторони особистості безпосередньо залежать від нервово-психічного складу (цей висновок зроблено на підставі даних, отриманих при дослідженні), то можна припустити, що й поєднання виконавців з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей призведе до збігу цих чинників з чисто професійними музичними факторами. В свою чергу це сприятиме посиленню загальної музично-психологічної сумісності учасників ансамблю.

Предметом нашого дослідження стала проблема раціонального поєднання учасників музичних ансамблів на науковій основі з урахуванням музично-психологічних факторів.

В якості об'єкта дослідження нами були обрані навчальні музичні ансамблі. Обумовлений цей вибір тим, що навчальні колективи є ідеальною моделлю для вивчення музично-психологічної сумісності учасників ансамблів, адже процеси взаємного пристосування, що відбуваються в навчальній діяльності, найбільш наочно проявляються в динаміці розвитку.

Основною метою дослідження є наукове обґрунтування методу складання музичних ансамблів за принципом поєднання виконавців з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей. Завданнями дослідження були: 1) розробка методів визначення індивідуальної сумісності учасників групового музичного виконавства; 2) вироблення критеріїв, за якими можливо судити про

оптимальний склад музичного колективу; 3) створення музично-психологічних методик, на основі яких можна прогнозувати оптимальну сумісність учасників ансамблю.

Спираючись на досить великий теоретичний і емпіричний матеріал досліджень загальної та прикладної психології в галузі групової діяльності людей, ми виділили окремі психологічні властивості, які, на наш погляд, є значущими в процесі музичної комунікації. Були взяті такі індивідуально-особистісні характеристики: 1) екстраверсія - інтроверсія; 2) нейротизм; 3) показники професійної «передконцертної тривожності»; 4) показники основних властивостей ВНД: сили, рухливості, врівноваженості нервових процесів; 5) показники темпової та ритмічної стійкості; 6) соціометричний статус випробовуваних.

Спостереження показали, що взаємодія виконавців, які входять до групи, підбраної з урахуванням усіх індивідуально-психологічних факторів, впливає і підібрані на розвиток кожного виконавця окремо. Це стосується розвитку як професійних, так і особистих якостей учасників музичних ансамблів.

Міжособистісні стосунки, що складаються в подібних групах, визначають певною мірою рівень прояву кожним членом максимуму своїх здібностей, професійних якостей, а це в свою чергу впливає на успішність їх діяльності в рамках колективу.

Отже, врахування музично-психологічної сумісності сприяє підбору приблизно рівних в індивідуально-психологічному плані учасників музичних колективів, а головне виключає можливість об'єднання протилежних за індивідуально-психологічними ознаками виконавців.

Література

1. А. Баренбойм. *Музыкальное исполнительство и педагогика*. М. 1994 г.
2. Л. Раабен. *Вопросы квартетного исполнительства*. Л. 1986 г.
3. К. Гуревич. *Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы*. М. 1995 г.
4. Е. Климов. *Индивидуальный стиль деятельности*. М. 1997 г.
5. А. Бодаев. *Восприятие человека человеком*. Л. 1985 г.

УДК 785

Вербовецька С.

СУСПІЛЬНО-МОРАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЯК НАСЛІДОК ПОШИРЕННЯ ПОПУЛЯРНОЇ МУЗИКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

В статье рассматриваются морально-этические проблемы, связанные с распространением в современном мире популярной музыки, которая очень часто становится заменителем высоких образцов музыкальной классики. Утверждается, что сложившаяся ситуация отрицательно влияет на мораль и духовность общества. Поэтому современный человек должен быть сознательным в выборе приоритетов в сфере музыкально-культурной жизни.